

July 1, 1982
Minutes of Todor Zhivkov - Richard Nixon
Conversation, Euxinograd Residence [Bulgaria]

Citation:

"Minutes of Todor Zhivkov - Richard Nixon Conversation, Euxinograd Residence [Bulgaria]", July 1, 1982, Wilson Center Digital Archive, Central State Archive, Sofia, Fond 1-B, Record 60. Obtained by the Bulgarian Cold War Research Group.
<https://digitalarchive.umd.edu/document/111118>

Original Language:

Bulgarian

Contents:

Original Scan

225^a

ДО
ДР. ПЕТЪР МЛАДЕНОВ
МИНИСТЪР НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ

ДОКЛАДНА ЗАПИСКА

от Любен Гоцев – зам.-министър на външните работи

Другарю Младенов,

В изпълнение решението на Секретариата на ЦК на БКП и указанията дадени ми от Вас от 30.VI. до 2.VII. т.г. придружавах Р.Никсън – бившия президент на САЩ.

Информирам Ви за следното:

1. Посрещането стана на граничния пункт при Дуран кулак, а не както се планираше в Русе. Доколкото сме информирани изменението стана по румънска инициатива.

2. По указание на др. Т.Живков на Р.Никсън и придружаващите го лица беше организирана разходка с хеликоптера над Добруджа, курортните комплекси и комб. Дебня, преди да се настани в Евсиноград. По време на летенето, а и след това, той даде неколкократно висока оценка на видяното от него. Проявяваше интерес към нашето селско стопанство, туризма, промишлеността. Отговорите на председателя на Окръжния Народен съвет му правеха силно впечатление.

3. Р.Никсън ме помоли да предам, че държи срещата му с др. Т.Живков да бъде на "четири очи" с преводач др. Е.Поптодорова.

./..

По тази причина аз не участвах в разговорите, каквато беше първоначалната постановка.

4. След обяда, който др. Т. Живков даде в чест на Р. Никсън, в колата на път за резиденцията си, Р. Никсън каза приблизително следното: Моля Ви предайте на г-н Т. Живков, още веднъж, че аз съм много удовлетворен от разговора който имах с него. Благодаря му още веднъж и за обяда. И като Президент и като частно лице съм пътувал много. Познавам много държавни глави и политически лидери. Възхитен съм от г-н Живков, като човек и политик, от личността му. Той е Президент с бърза мисъл и остра политическа реакция и усет. Г-н Живков защитава твърдо становището си в диалога, което аз разбирам и уважавам. Той е приятен събеседник, който познава дълбоко международните проблеми, изслушва с внимание и събеседника си. Горното, предайте на г-н Живков от мое име.

5. Г-н Кокс, зетя на Р. Никсън, сподели още в първите минути след пристигането, на моя въпрос как са прекарвали в Румъния, че там имат проблеми – "11 милиарда заеми, каза той, и като прибавите 20 % лихва нещата стават много сериозни. Ние какво можем да им помогнем – освен да посъветваме да им се отсрочат изплащанията, но проблемите остават..."

6. Секретарят на Р. Никсън направи в самолета, на път за София, следното изказване за Шулц. "Голям експерт, икономист: Личен приятел на Р. Никсън. Умерен, опитен, делови. Умее да води преговори и да постига своето. Има приятели сред европейските лидери – /Шмид/. Познава много добре К. Уайнбъргър. Шулц няма да допусне той да говори от негово име по въпросите на външната политика, но това ще го направи внимателно

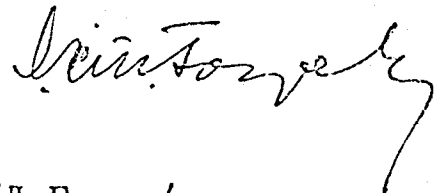
и с авторитет. Той има влияние над Уайнбъргър. Твърд при прокарване на решения.

7. Изпращането на Р.Никсън за Чехословакия стана през София. Тук той беше посрещнат от др. П.Междуречки. Поради закъснение на самолета, по предложение на Р.Никсън беше направена кратка разходка в центъра на София, около градската градина, Н.Д.К. Видяното впечатли силно, както Р.Никсън, така и придружаващите го лица.

Горното др. Младенов на разпореждане и за Ваше сведение.

9.VII.1982 г.

изготвил:

/Л.Гоцев/

ПАМЕТНА ЗАПИСКА

за разговора на др.ТОДОР ЖИВКОВ с РИЧАРД НИКСЪН

На 1 юли 1982 г. в резиденция "Евксиноград", Варна, др.Тодор Живков прие бившия президент на САЩ Ричард М.Никсън, който е на частно посещение в България, и беседва с него. Разговорът, по желание на Никсън, беше на "четири очи" с наш преводач.

Т.ЖИВКОВ в началото приветствува Ричард Никсън с "Добре дошъл!" и веднага шеговито отбеляза, че той се намира в града, който, по думите на президента Рейгън пред английския парламент, бележи източния край на тоталитарните режими в Източна Европа, наложени със силата на щика.

Р.НИКСЪН отбягна отговора на въпроса за оценката на Рейгън за характера на нашия режим и на въпроса дали вижда щикове и военна сила в града и пожела да узнае как се развива туризмът по Черноморието, дали той е един от основните източници на валута за страната.

Т.ЖИВКОВ разказа за развитието на туризма, къде е съсредоточен той и от кои страни идват най-големите туристически групи. Съобщи, също така, че

- 2 -

делът на туризма във формирането на националния доход на страната не е голям – около 600 милиона валутни лева общо, от които около 200 милиона са от западни туристи. България, каза той, ще продължи да развива туризма, без обаче да преувеличава мястото и значението му.

Р.НИКСЪН направи положителна оценка на развитието на България и събщи, че според официалните статистики, достигнали до него, България има един от най-високите ръстове на икономическо развитие.

Т.ЖИВКОВ потвърди този факт и обясни, че тези резултати се дължат главно на научно-техническия потенциал на страната, на усилията и труда на народа, тъй като България е лишена от основните суровини.

Р.НИКСЪН се върна към началната тема на разговора и използва цитираната от др.Т.Живков реч на Рейгън пред английския парламент за отправна точка на беседата по същество. Съгласи се, че Рейгън не се е проявил като "много приятелски настроен" в тази реч. По време на моя президентски мандат, продължи Никсън, т.е. през 1972–1974 г., нивото на реториката между СССР и САЩ било пониско. През този период – период на разведряване, се постигнали редица положителни договорености, били направени положителни стъпки в отношенията между двете свръхсили. След периода на разведряване, обаче, станали редица събития – на първо място в Полша, които били най-показателни и най-важни, а също така в Ангола, Етиопия, Йемен, Афганистан, Никарагуа. Никсън веднага направи уговорката, че не хвърля вината за тези събития изцяло върху

- 3 -

Съветския съюз, но и Съветският съюз носи определена отговорност за тях. Днес обстановката била много по-различна от времето, когато той бил президент. Сега Рейгън и Брежнев излизат на сцената като явни, непримирими "философски врагове". Аз, продължи Никсън, съм твърд застъпник на мира. Но в думата "мир" не влагам сантиментално или емоционално съдържание – за мен мирът означава диалог в отсъствието на конфронтация. Нивото на реториката е особено важно. Горещите думи поражда гореща конфронтация. Ние с Брежнев сме водили много разгорещени дискусии, но никога не сме си отправяли лични нападки. Не искам да кажа, че Брежнев носи вината за това ниво на реториката, но истината е, че днес президентите си отправят лични нападки.

По-нататък посочи, че на него му е напълно ясно, че г-н Живков изповядва "съветския начин на мислене" и намира това за разбираемо. Но от друга страна той е чул мнението на Кендъл, президента на Пепсико, според когото Т.Живков е и "прагматичен" ръководител, който е заинтересован от намаляване равнището на конфронтация и от развитие на търговия и със западните страни.

"Аз вече не съм на власт, – продължи Никсън, – но мога и искам да помогна за подобряване на международния климат. Поради това исках да проведя личен разговор с Вас, на четири очи, в който да чуя откровеното Ви мнение за днешния свят. Вината за влошаване на международния климат не е само на едната страна. Преди да се срещна с Вас, прочетох речта Ви от 17 юни, в която отнасяте тази вина към Рейгън и западните държави. Рейгън от своя страна прави обратното. Аз считам, че и двете страни имат своята

- 4 -

отговорност и своята вина." Никсън отново помоли за открит и откровен разговор.

Т. ЖИВКОВ настоя пръв да се изкаже Никсън, като отбеляза, че България е малка страна, че нейната камбанария е много по-ниска от камбанарията на САЩ или на СССР и че е много по-важно какво ще каже една Америка, например, по тези въпроси. След като Никсън отново настоятелно помоли пръв да се изкаже др. Т. Живков, последният заяви, че в рамките на възможното, ще направи преценка на световните събития. След това посочи, че не е и никога не е бил дипломат, затова ще бъде напълно пряк в разговора.

Според мнението на Запада, продължи др. Т. Живков, България дума по дума повтаряла политиката на Съветския съюз, нямала свой облик. Той разказа за историческите връзки на българския народ с Русия и Съветския съюз. Посочи, че между България и Съветския съюз има договор за дружба, сътрудничество и взаимопомощ, че върху основата на него се разгръщат многостранните отношения между двете страни – политически, икономически, научно-технически, културни и т.н., че привързаността на българския и съветския народ един към друг е много дълбока и трайна.

След тези предварителни бележки, Т. Живков премина към анализ на обстановката в света днес. Съвременната обстановка съвсем не е добра. Свидетели сме

- 5 -

на растяща конфронтация между двете системи. Това положение трябва да се измени, необходимо е да се предприемат стъпки за укрепването на мира и за намаляване на конфронтацията. Поясни, че речта му от 17 юни съвсем не е била насочена лично срещу Рейгън, в нея никъде не се споменава името на Рейгън, а е целяла изясняване на проблемите. Картър сложи началото на възобновяване на надпреварата във въоръжаването, днес при Рейгън тя достигна огромни размери – при това навлезе във всички военни области.

След Втората световна война, продължи др. Живков, превъзходството беше на страната на САЩ, след това бе постигнат паритет. Исторически факт е, че разведряването започна с посещението на Никсън в Съветския съюз през 1972 г.

По-нататък др. Живков посочи, че именно балансът на силите, тяхното приблизително равновесие, крепи мира в света. Близо 40 години вече войната успешно се избягва като средство за решаване на спорните въпроси в Европа. Би било капитална грешка този факт да не бъде оценен по достойнство. Не бива да се нарушава балансът, а е нужно нивото на въоръженията да се снижава постоянно и постепенно с цел да се стигне до разоръжаване – на първо място в ядрената област. Вярно е, съгласи се др. Живков, че има разлика в оценките и в подхода. Именно затова е необходимо да се започне диалог – искрен и открит, който да доведе

до предотвратяването на Трета световна война. Нужно е да се намери изход от различията в подхода на Р.Рейгън и Л.Брежнев. Тук на преден план изпъкват няколко основни момента.

Първо: при съвременната научно-техническа революция значително изпреварване във въоръжаването е невъзможно. Възможно е да се постигне превес в едно или друго оръжие, в една или друга област, но постигането на пълно и цялостно превъзходство, на пълна победа е абсурд.

Второ: ако Съветският съюз възприеме подхода на американската страна, това ще означава предателство – и спрямо съветския народ, и спрямо народите на социалистическите страни, тъй като този подход предполага едностранно разоръжаване.

Равенство и еднаква сигурност – това е единственият подход и друг не може да има. Нереалистично е балансът на силите да се изчислява само между Съветския съюз и САЩ – танк за танк, ракета за ракета и т.н. В оценката трябва да бъдат включени и ядрените сили на Франция и Великобритания, както и изнесените напред ядрени оръжия на САЩ /подводници, самолети и пр./. Предложеният от американска страна механизъм на разоръжаване означава, че Съветският съюз трябва едностранно да се разоръжи до близо една четвърт от съществуващия потенциал. Ето защо мораториумът е единственият разумен подход, нужно е да се въведе замразяване на ядрените арсенали на двете страни. Следователно, отново става ясно, че диалогът е единственият път към разоръжаване.

Необходимо е също така всички ядрени сили да потвърдят и поемат ангажмента, вече едностранно поет от Съветския съюз, да не употребят първи ядрено оръжие. Тази постановка на проблемите е ясна и достъпна, тя ще бъде бързо и лесно разбрана от народите, от обикновените хора. Тя дори може да бъде използвана от демократите в предизборната кампания в САЩ, пошегува се др. Живков, и те ще направят голяма грешка, ако не я използват. Именно върху тази основа – равенство и еднаква сигурност, отказ от първа употреба на ядрено оръжие – двете страни могат да направят взаимни компромиси и отстъпки, без измама и хитруване.

Надпреварата във въоръжаването е първият сериозен проблем, който ни тревожи, продължи др. Живков.

Вторият проблем се отнася до икономическите и научно-техническите контакти, тъй като това е втората област на конфронтация. Икономическата блокада, наложена от правителството на Рейгън срещу социалистическите страни и на първо място срещу Съветския съюз, ни тревожи, сподели др. Живков. В годините на разведряването бяха достигнати определени успехи в икономическото и търговското сътрудничество между Изтока и Запада. Това внесе успокоение и доверие сред народите на тези страни. За съжаление въведените икономически санкции нарушиха тази атмосфера.

Третият тревожен проблем на днешния ден са събитията в Ливан. След като извърши груба агресия, Израел сега подлага ливанското и палестинското население на геноцид. За никого не е тайна, че зад Израел стоят Съединените щати в опит да наложат по военен път

непопулярните решения на Кемп Дейвид. Какво се цели с тази агресия? Ясна е нейната цел – да се провежда политика на геноцид и да се избива палестинското население. Друга цел е да бъде разделен Ливан. Третата цел на Израел ще бъде да запази Западния бряг на река Йордан, ивицата Газа, Голанските възвишения и източен Ерусалим. Ако тези цели бъдат постигнати от Израел, може ли да се нарече това истинска победа, това трайни резултати ли са? След това др. Живков изрази и друго сериозно опасение. С приближаването на фронта до Съветския съюз се увеличава опасността от конфликт и на тази граница. Съветският съюз не е България, изтъкна той, а велика сила. При една експлозивна погранична обстановка конфликтът би бил неизбежен.

Р.НИКСЪН тук запитва дали Т.Живков счита, че Съветският съюз ще реагира с военна сила, ако Израел навлезе в Сирия.

Т.ЖИВКОВ, без да поема ангажимент и без да говори от името на Съветския съюз, изрази личното си мнение, че СССР вероятно няма да наблюдава пасивно приближаването на фронта към неговите граници.

Р.НИКСЪН запитва какви са интересите на Съветския съюз, а оттам и на социалистическата общност в Близкия Изток и района на Персийския залив.

Т.ЖИВКОВ посочи, че според западната пропаганда СССР имал сериозни икономически интереси в района, че едва ли не искал да заграби всички количества петрол и газ. Истината е, че количествата петрол и газ, които СССР и другите социалистически страни внасят от този район, са

капка в морето. Дори и общността да искаше и да можеше да придобие целия петрол и газ на Близкия Изток и на Персийския залив, тя не би могла да го използва, тъй като не разполага с необходимите мощности. Освен това, продължи др. Живков, дори и да внесем цялото тихо производство на нефт, ние не можем да им предоставим в замяна всичко онова, от което те имат нужда.

Така че, заяви др. Живков, първо, ние нямаме едностранен интерес към природните богатства на района, и, второ: ние винаги сме подчертавали, че трябва да се гарантира свободният пренос на петрола от района до заинтересованите страни.

Не е нужно да се изпращат армади, за да гарантират интересите на САЩ и на другите държави. Народите от района не бива да бъдат завладявани, а следва да бъдат оставени сами да регулират този въпрос и да се изработят нужните гаранции.

След това Т. Живков премина към анализ на политическата картина в този район. "Иран, - каза той, - живее в мир вече 60 години със Съветския съюз, независимо от смяната на режима. Шахът беше приятел на САЩ /факт, който е известен и никой не може да оспори/, а същевременно поддържаше добри отношения и със Съветския съюз. България също така поддържаше добри отношения с шахския режим. След това в страната се извърши ислямска революция. Ние не знаем що за революция е тя, нашата представа за революция е друга, но въпреки това считаме, че това е техен вътрешен въпрос. Поддържаме отношения и със сегашното правителство.

Тук др.Т.Живков посочи, че страните, които г-н Никсън изброи, са страни, които сами са избрали и поели своя собствен път на развитие. И те трябва да се оставят сами и свободно да разполагат със съдбините си. Никаква "ръка на Москва" не е действувала в тези страни, както твърди западната пропаганда, а всичко е ставало и става по волята на народите им. Във връзка с това др.Т.Живков направи сравнение със смяната на режима в Етиопия. "Когато бях на посещение там по времето на Хайле Селасие, — разказа той, — най-малко можех да предположа, че в тази страна ще станат социални промени. Никога не съм мислил, че това е възможно, след като видях на място колко дълбоко вкоренена и закостеняла бе феодалната система." Съветският съюз и социалистическите страни нямат нищо общо с промените в Етиопия, заяви той, не е тяхна заслугата за това.

Връщайки се отново към района на Близкия Изток и Персийския залив, той посочи, че действително там съществуват различни режими. Има и феодални /Саудитска Арабия, Кувейт, Арабските Емирства/, и прогресивни. Нека всеки от тях бъде оставен да следва своя път. Ако САЩ и СССР направят дори малки стъпки за нормализиране на положението, те без друго ще имат големи положителни последици, посочи др. Живков. Всеки опит Кемп Дейвид да бъде наложен по военен път крие сериозни рискове, предупреди той. Проблемът трябва да намери решение по дипломатически път.

Що се касае до Полша, др.Т.Живков изтъкна, че САЩ и западните държави и тяхната пропаганда винаги са твърдели, че не бива да се допуска намеса във вътрешните работи на Полша. Нашата, на социалистическите страни, позиция по този въпрос е ясна и известна: ние сме смятали и

смятаме, че никой не бива да се намесва във вътрешните работи на Полша; Полша трябва да се остави сама да си решава въпросите. Ние не сме се намесвали и не се намесваме. Обратно, САЩ и Западът грубо се вмесват във вътрешните работи на Полша по много линии, в това число и чрез икономическа блокада. Икономическата блокада следва да се ликвидира, с Полша да се поддържат нормални междудържавни отношения.

Р.НИКСЪН посочи, че иранската революция връща страната назад към фундаментализма. Има ли опасност, запита той, тя да обхване, подобно на Френската революция, целия район на Персийския залив и Близкия Изток?

Т.ЖИВКОВ категорично отхвърли подобно предположение. Френската революция, както и Октомврийската революция, е класова. Тя води до смяната на един строй с нов, по-прогресивен строй. Ислямската революция няма да може да се разпространи по две причини. Първо: макар и ислямът да е официална религия на много страни от района, съществуват сериозни противоречия както вътре в самите страни, така и между тях. Второ: не е ясна целта на ислямската революция. Така че, заключи др.Живков, най-желателно би било да се върне светът към периода 1972-1974, когато се проявяваше повече политически реализъм в международните отношения.

Р.НИКСЪН в отговор изтъкна значението на "периферните области", както той нарече Азия, Африка и Латинска Америка. Един малък конфликт там може да доведе до голяма война. Така например, каза той, ако конфликт от типа на Фолклендската криза избухне в Близкия Изток, той неминуемо ще прерасне във война, поради неизбежната намеса на двете сили.

Т.ЖИВКОВ изрази съгласие с тази оценка и особено с необходимостта да се избягват конфликти, които биха предизвикали намесата на двете сили.

Р.НИКСЪН подчерта важността на постигането на съответни договорености в европейски контекст, тъй като, посочи той, всяка световна война е започвала от Европа.

Т.ЖИВКОВ се съгласи, че в европейските отношения са особено необходими благоразумие и мъдрост. Посочи, че в Европа няма такъв въпрос, който да предизвика остра конфронтация и да тласне към война. Спорни въпроси има, но всеки от тях може да намери своето мирно решение. Не бива тук изкуствено да се създават усложнения. Единственото противоречие на Европейския континент е спорът между Гърция и Турция, който може да се реши по мирен начин. Разказа за усилията, които България полага като европейска и като балканска държава да помогне за намирането на мирно решение на кипърския въпрос. Съобщи за предложението, което е направил още на Караманлис и Демирел да използват България като неутрална територия, където да се срещнат и да разговарят по кипърския проблем.

Др.Т.Живков отбеляза също, че за съжаление с цел да се изостря обстановката в Европа и в света, сега широко се използва и "китайската карта". Обаче разиграването на "китайската карта" днес е много опасно.

Р.НИКСЪН спомена китайско-съветски конфликт. Посочи, че за разлика от много американци, които се надяват на съветско-китайски въоръжен сблъсък, той е против подобно развитие, защото то не ще бъде от полза никому. Нещо повече, заяви, че за разлика от официалното мнение в САЩ, лично той бил против разиграването на "китайската карта". По негово мнение САЩ,

трябвало да развиват еднакво отношенията и с двете страни – със Съветския съюз и с Китай, и ако това им помогне да изгладят отношенията си – добре, но не да се провокира военен конфликт между тях.

Т. ЖИВКОВ каза, че ще премине към някои философски разсъждения за управляващите кръгове в САЩ, начело с Рейгън, и за тия, чиито интереси изразяват те, както и за школите, които съществуват в САЩ във връзка със съветско-американските отношения. Той посочи, че по негово мнение съществуват, условно казано, две такива школи, на които ще се спре малко по-късно, като преди това изкаже някои съображения за посещението на Рейгън в Европа.

Курсът на конфронтация, провеждан от Рейгън и неговата администрация, най-добре се илюстрира от неотдавнашното му посещение в Европа. Тук др. Живков направи анализ на целите на европейския тур на Рейгън с уговорката, че ще бъде абсолютно пряк в оценките си.

На първо място, президентът Рейгън разигра пред европейската публика една мирна демагогия, едно "миролюбиво шоу" с цел да намали силата на антиядреното движение както в Европа, така и в САЩ. Тази демагогия бе съчетана със засилена антикомунистическа реторика и напълно неприемливи предложения във военната област. Рейгън се стремеше да покаже по този начин стратегическата важност на военно-политическото единство на НАТО за САЩ.

На второ място, Рейгън имаше за цел да успокои съюзниците относно икономическите тежести, които американската политика на практика прехвърля върху другите капиталистически страни. Пред съюзниците бяха изложени два варианта – или да поемат всички депресионни фактори в икономиката на САЩ, или да приемат протекционизма, при който САЩ ще загубят по-малко от останалите участници. Целта беше да бъдат принудени съюзниците да предпочетат първия пред втория, крайния вариант.

Третата задача бе да се наложи на съюзниците бойкот на икономическите и научно-техническите връзки със СССР, Полша и други социалистически страни. Това беше най-тежката задача на Рейгън. Той трябваше да докаже, че когато САЩ са поели задължението да се превъоръжават, за да гарантират сигурността на Запада, разведряването в икономическата област с Общия пазар дава възможност на социалистическата общност да провежда военните си програми и да неутрализира американските усилия.

Една от важните цели на европейската обиколка на Рейгън бе да се засилят мерките срещу Полша, чиито задължения към Запада са най-големи.

След това др. Т. Живков разви мисълта си за двете школи в САЩ.

Първата школа, каза той, счита, че е настъпило времето да бъдат ликвидирани последиците и резултатите от Октомврийската революция – социалистическите страни имали остър недостиг на енергия и суровини, както и големи финансови задължения към Запада. Следователно, те са в

криза. Освен това, според тази школа, социалистическите страни не могат да се развиват върху основата на свои собствени научно-технически постижения, а са в силна зависимост от западните технологии. Въз основа на тези твърдения, първата школа изтъква, че сега бил моментът да се внесат дестабилизация в тези страни и да се разгорят настроения на недоволство сред населението им. Това е политиката на "големите ястреби" към социалистическите страни.

Втората школа, продължи др. Живков, счита, че задълженията на социалистическите страни представлявали минимална част от техния национален доход. Съветският съюз разчитал главно на собствени технологии и вносът от Запада не е решаващ. Социалистическите страни били силно зависими от Съветския съюз в икономическо отношение, а следователно и в политическо. Поради това втората школа твърди, че е необходимо социалистическите страни да бъдат изтръгнати от икономическото влияние на Съветския съюз.

Др. Т. Живков посочи, че поради политиката на САЩ на икономическа блокада и санкции Съветският съюз и социалистическите страни не могат да не вземат и вземат допълнителни мерки, за да гарантират икономиката си за в бъдеще. Освен това изказа мнение, че налагането на блокада при днешната международна икономическа интеграция е безперспективно. Стоки и идеи не могат да се заключат в затвор, заяви той. Икономическата конфронтация и надпреварата във въоръжаването само ще увеличат политическото напрежение в Западна Европа. Др. Т. Живков заключи като каза, че съществуващото положение трябва да се измени, при това без стрес за народите и без авантюристични решения.

След това той сподели, че винаги е намирал общ език със западни лидери. Разказа за случай, при който един от тях се опитал да употреби езика на пропагандата. Той го прекъснал, като му напомнил, че двама държавни ръководители не бива да допускат в разговор помежду си езика на пропагандната машина на която и да е от двете страни, а трябва да използват езика на конкретните, реалните факти.

Р.НИКСЪН направи кратък коментар на икономическите отношения между Изтока и Запада, като посочи, че неговото впечатление от разговорите му с Брежнев през 1972 г. било, че Съветския съюз желае по-широки контакти и икономически връзки със Запада.

Т.ЖИВКОВ запита каква е оценката на г-н Никсън за Хейг и съответно за Шулц.

Р.НИКСЪН започна основното си изказване с по-обширен коментар върху общото изложение на др.Т.Живков.

Най-напред взе отношение към двете школи на мислене, които анализира др.Живков. Той поясни, че в САЩ има не само две, а много повече школи, и че между тях е трудно да се тегли разделителна линия. Всички тези школи еднакво искрено желаели мир и разоръжаване, но между тях имало противоречия относно пътя, по който могат да се достигнат тези цели.

Р.Никсън раздели мисленето в САЩ по отношение на СССР на две групи: така наречени идеолози, които виждали нещата в бяло и черно, или по-точно в бяло и червено, и

практици, които изповядвали по-прагматичен подход. След това Никсън изрази отново мнението си за реториката: тя трябва да бъде обща, към правителства, а не лична, както правел Брежнев преди 1972 г. Избягването на лични нападки, каза той, ще помогне на всички и на СССР в това число, тъй като е много трудно за двама души, които са разменили лични обиди да седнат на масата на преговорите.

Никсън се спри на въпроса за контрола върху въоръженията. Той се съгласи с изказаното от др. Живков мнение относно невъзможността която и да е от страните да получи превъзходство над другата. Това е особено валидно за ракетите със среден радиус на действие и стратегическите оръжия. Той също така се съгласи, че САЩ имат превъзходство в подводниците, самолетите, ракетите със среден радиус на действие, но посочи, че Съветският съюз има преимущество в наземно-базираните ракети - както стратегическите, така и със среден радиус на действие /СС-20/ - които са най-мощни. По повод съветско-американските разговори, които са в ход, Никсън каза, че Рейгън и Брежнев вече са дали началните си предложения. Що се отнася до американското, то не е ултимативно, и може да се преговаря по него. Ако Брежнев възприеме същата позиция, "сделката" може да се направи. Според Никсън особено важно е да се постигне договореност за баланс на наземно-базираните ракети и ракетите, изстрелвани от подводни установки.

Що се отнася до Полша, Никсън посочи, че санкциите спрямо нея отравят атмосферата. По негово мнение Рейгън съвсем не желаел да променя общественно-политическата

система в страната, не е казал, че иска тя да престане да бъде социалистическа. Но той твърдял, че Полша трябва да се превърне в отворено общество, без репресии. Ако това станело, Рейгън щял да промени позицията си спрямо нея.

По повод евентуалната среща между Брежнев и Рейгън, Никсън изрази мнението, че всичко трябва да бъде изложено на масата на преговорите. Двамата ръководители не би трябвало да обсъждат само въпроса за ракетите, а и въпроси като икономическите отношения, Близкия Изток, Латинска Америка и др.

Никсън заяви, че е за разширяване на търговско-икономическите връзки между САЩ и СССР – не защото търговията носи мир, а защото постигането на напредък в една област от жизнен интерес без съмнение ще доведе до напредък и в други области.

След това Никсън премина към обрисуване политическия портрет на Хейг и Шулц.

За Хейг каза, че принадлежи не толкова към "меката линия", както са го обвинявали в САЩ, а към "интелектуалната линия" като отношение към Съветския съюз.

Според него Шулц вероятно би следвал линията на Хейг. Той бил интелигентен, експерт в икономическата област и привърженик на свободната търговия.

Но не е толкова важно какво ще кажат Хейг, Шулц или Кларк, продължи Никсън. Важно е какво ще каже Рейгън. Рейгън е човек с категорични мнения, но разумен. Той иска да си осигури място в историята като защитник на мира, а

не като подпалвач на война. Освен това Рейгън категорично твърди, че капитализмът /в добрия смисъл на думата/ е най-подходящото общество за САЩ. Категоричен противник е на социализма и на Съветския съюз. Но от друга страна изповядва принципа: "живей и остави и другите да живеят". По мнението на хората около Рейгън, за човек без опит в политическата област, какъвто е, той добре умее да изслушва другите. Никсън не даде никаква надежда за промяна в политическата линия на САЩ с идването на Шулц на поста държавен секретар. Но, допълни той, Шулц е с широки възгледи, икономист-прагматик и е вероятно да поеме курс на откритата търговия със Съветския съюз и социалистическите страни.

Връщайки се отново на въпроса за реториката, Никсън посочи, че съветската реторика била достигнала "нажежен до бяло градус". След това изказа предупреждението, че в случай на нови пробиви в Латинска Америка, политическият натиск ще се увеличи. Брежнев открито е заявил, че ще подкрепя национално-освободителните движения. Но когато се развивали нормални отношения между САЩ и СССР, поведението на Брежнев било по-въздържано. Никсън съвсем не искал да каже с това, че СССР трябва да престане да бъде комунистическа страна, но че в опасното положение, в което се намира светът днес, би следвало да се избягва всякакво напрежение в периферните райони, което би довело до намесата на другата страна.

Т. ЖИВКОВ се съгласи, че трябва да се избягват лични нападки между ръководители на държави, както и че трябва да се избягва напрежение, което би предизвикало опасни сблъсъци между световните сили. След това направи кратък преглед на двустранните българо-американски отношения. Даде положителната оценка на българското правителство за развитието на отношенията в икономическата, научно-техническата и културната област в рамките на съществуващите възможности. Разбира се, каза той, съществува "клаузата за най-облагодетелствуванa страна", но след като не можем да я получим, ще търгуваме без нея.

Р. НИКСЪН посочи, че по време на неговия президентски мандат е съществувало по-либерално отношение към клаузата за най-облагодетелствуванa страна и че дори той е бил на път да постигне съответна договореност със Съветския съюз, но след това нещата се променили. Посъветва да се намери удачен начин и да се дадат съответни уверения под формата на меморандум. Той изрази мнението, че е важно да се даде клаузата на България, така както е била предоставена на Унгария, Румъния и др.

Т. ЖИВКОВ отговори, че що се отнася до уверенията, то България няма защо да дава подобни уверения, тъй като въпросът с разделените семейства се решава положително, в духа на Заключителния акт от Хелзинки, а проблемът с емиграцията въобще не съществува в България. Въпреки това, каза той, ние знаем, че България ще бъде последната, на която ще бъде предоставена клаузата, тя ще получи тази клауза дори след Съветския съюз.

РИЧАРД НИКСЪН след завършването на срещата е изразил пред придружаващите спонтанно удовлетворение от разговорите с др. Т. Живков "на четири очи" и по време на обедта, както и възхищението си от неговата личност. Заявил, че е дълбоко впечатлен от жизнеността на др. Т. Живков, от бързата му мисъл и реакция. Подчертал, че макар и с "твърди убеждения" др. Т. Живков е приятен събеседник, поради дълбокото познаване на международните проблеми и умението му да изслушва внимателно събеседника.